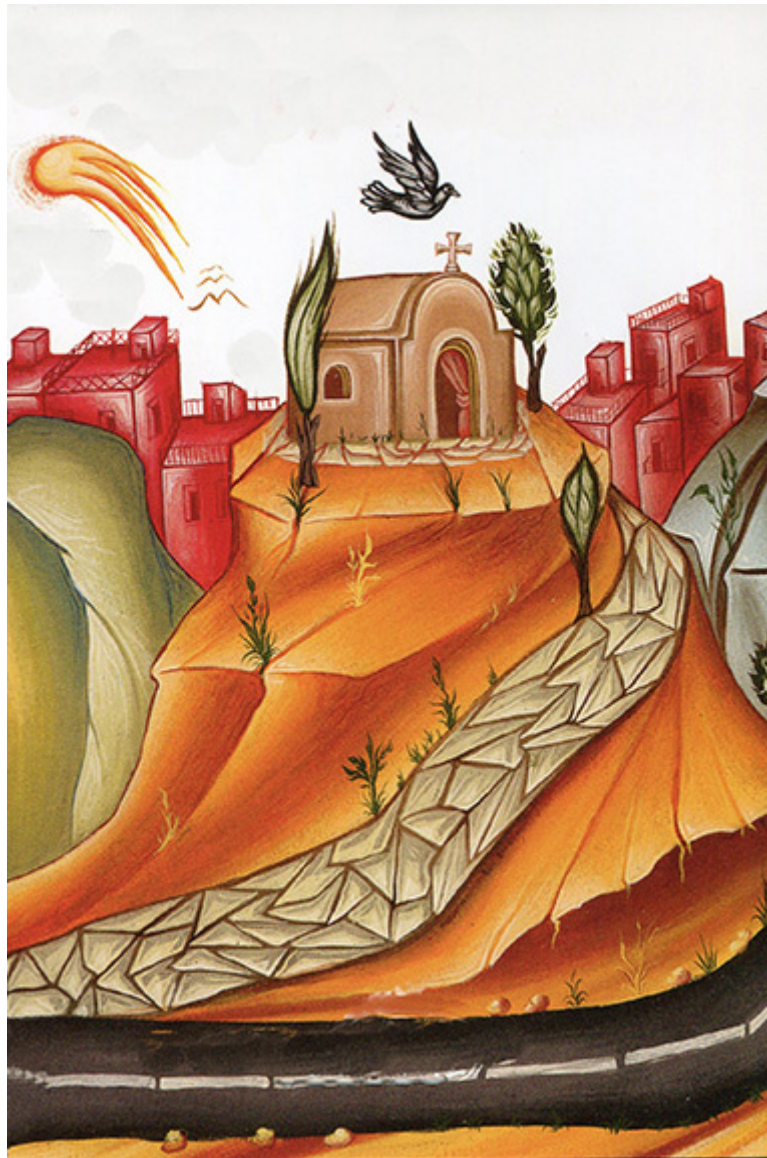

19 Σεπτεμβρίου 2013

Θεμελίωση και προοπτική της χριστιανικής ζωής

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Θεολογία και Ζωή](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης

Η χριστιανική ζωή θεμελιώνεται στα μυστήρια. Αυτά δεν αποτελούν μαγικές τελετές που αλλάζουν μηχανικά τον άνθρωπο και την ζωή του, αλλά δωρεές του Θεού που ανακαινίζουν την ύπαρξή του με την συγκατάθεση και συνεργασία του. Τα μυστήρια της Εκκλησίας είναι κτιστά μέσα, με τα οποία μεταδίδεται η άκτιστη χάρη του Θεού. Το Βάπτισμα, το Χρίσμα και η θεία Ευχαριστία, τα βασικά αυτά μυστήρια με τα οποία εισάγεται και διατηρείται ο άνθρωπος στο σώμα του Χριστού, την Εκκλησία, θεμελιώνουν ένα νέο τρόπο ζωής για τον άνθρωπο.

Η συμμετοχή στα μυστήρια δηλώνει την εκούσια αυτοδέσμευση του ανθρώπου να ακολουθήσει τον Χριστό και να συμμορφώσει την ζωή του κατά το πρότυπο και το θέλημά του. Η αυτοδέσμευση αυτή, που εκδηλώνεται σε ηθικό επίπεδο, προσλαμβάνει οντολογικό περιεχόμενο και εσχατολογική προοπτική. Ο άνθρωπος

ανακαινίζεται και εισάγεται σε μία καινούργια προοπτική ζωής. Καλείται να περιπατήσει «εν καινότητι ζωής», για να αφομοιώσει ως πρόσωπο την νέα οντολογία, στην οποία τον μυσταγωγούν τα μυστήρια της Εκκλησίας· να μείνει ενωμένος με τον Χριστό και να καταστεί κοινωνός της ζωής του μετέχοντας στην ταπείνωσή του και προσβλέποντας στην ένδοξη φανέρωσή του.

Η παραμονή στο σώμα του Χριστού δεν αποτελεί παθητική κατάσταση αλλά δυναμική διαδικασία. Δεν πραγματοποιείται μόνο με την συμμετοχή στα μυστήρια της Εκκλησίας, αλλά και με την αγάπη προς τον Χριστό και την τήρηση των εντολών. Η αγάπη προς τον Χριστό εκδηλώνεται με την τήρηση των εντολών του· και η τήρηση των εντολών του Χριστού διατηρεί τον πιστό στην αγάπη του Χριστού. Μόνο όποιος τηρεί τις εντολές του Χριστού μένει «εν τω Χριστώ και ο Χριστός εν αυτώ».

Η ένωση όμως με τον Χριστό οδηγεί σε ρήξη με τον κόσμο. Η χριστιανική ζωή δεν συμβιβάζεται με την συνήθη ζωή του κόσμου, αλλά φαίνεται παράδοξη και είναι γενικά αντίθετη προς αυτήν. Η προσχώρηση στην ζωή του κόσμου απομακρύνει από τον Χριστό. Ο Χριστιανός οφείλει να συντονίζει την ζωή του με την ζωή και το θέλημα του Χριστού, στο σώμα του οποίου ανήκει. Χωρίς τον συντονισμό αυτόν δεν είναι δυνατή η διατήρηση της ενότητας με τον Χριστό και η παραμονή στο σώμα του. Όπως επισημαίνει ο άγιος Νικόλαος Καβάσιλας, είναι απαραίτητο να έχουμε κοινή θέληση με αυτόν που έχουμε κοινό αίμα, για να μη εμφανιζόμαστε σε άλλα ενωμένοι και σε άλλα χωρισμένοι. Όσο ο Χριστιανός δεν συντονίζεται με την ζωή και το θέλημα του Χριστού, παραμένει φίλος του κόσμου.

Η ασυμφωνία της ζωής του Χριστιανού με την ζωή και το θέλημα του Χριστού δεν περιορίζεται στο επίπεδο της ηθικής, αλλά επεκτείνεται και στο επίπεδο της οντολογίας. Ακριβέστερα πρέπει να λεχθεί ότι ανάγεται τελικά στο επίπεδο της οντολογίας. Η ασυμφωνία αυτή συνιστά ένα είδος πνευματικής σχιζοφρένειας, που δεν σπανίζει καθόλου στην ζωή των Χριστιανών, ιδιαίτερα στην εποχή μας. Βέβαια η σχιζοφρένεια αυτή αποτελεί από κάποια άποψη μία γενικότερη πανανθρώπινη ασθένεια, αφού όλοι οι άνθρωποι ως δημιουργήματα «κατ' εικόνα Θεού» εικονίζουν τον Χριστό και πρέπει να ζουν κατά το θέλημα και το πρότυπό του, αλλά δεν το κάνουν.

Η συμμόρφωση της θελήσεως του ανθρώπου προς το θέλημα και το πρότυπο του Χριστού δεν είναι καθόλου εύκολη ούτε απόλυτα κατορθωτή. Παρά ταύτα είναι απαραίτητη για την παραμονή του στο σώμα του Χριστού και για την ταυτότητά του ως Χριστιανού. Χωρίς τον επίμονο αγώνα εναντίον της αμαρτίας και την προσπάθεια για παραμονή στο θέλημα του Θεού, η δωρεά που προσφέρεται εξαρχής στον πιστό με τα μυστήρια παραμένει άγονη και αφανίζεται. Αυτό

σημαίνει ότι η άσκηση αποτελεί ουσιώδη παράγοντα της χριστιανικής ζωής και η ηθική αναπόσπαστο στοιχείο της χριστιανικής διδασκαλίας.

Ο Χριστιανισμός έχει εμπειρικό χαρακτήρα. Δεν είναι θεωρία που συλλαμβάνεται διανοητικά, αλλά αλήθεια που βιώνεται εμπειρικά. Η αλήθεια του Χριστιανισμού αποδεικνύεται με την βίωση του θελήματος του Θεού. Και η βίωση του θελήματος αυτού αποδεικνύει την θεία προέλευσή του: «Εάν τις θέλη το θέλημα αυτού ποιείν, γνώσεται περί της διδαχής, πότερον εκ του Θεού έστιν η εγώ απ' εμαυτού λαλώ». Ο απρόσιτος κατά την ουσία του Θεός αποκαλύπτεται στον κόσμο ως ζων Θεός με τις ενέργειές του. Και οι ενέργειες του Θεού φανερώνουν όχι μόνο το είναι αλλά και το ήθος του Θεού.

Οι εντολές του Χριστού, παρατηρεί ο Γέροντας Σωφρόνιος, είναι «ως προς την ουσία τους, προβολή της θείας ζωής στο γήινο επίπεδο». Έτσι συμβαίνει με τις εντολές να προσφέρεται στον άνθρωπο ο ίδιος ο Θεός. και με την τήρηση των εντολών να έρχεται ο άνθρωπος σε προσωπική σχέση και κοινωνία με τον Θεό. Όπως γράφει ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής, ο Θεός Λόγος «εκάστη μυστικώς ενυπάρχει των οικείων εντολών... Ο τοίνυν δεχόμενος θείαν εντολήν και ποιών αυτήν, τον εν αυτή του Θεού δέχεται Λόγον. Ο δε τον Λόγον δια των εντολών δεξάμενος, δι' αυτού τον εν αυτώ φυσικώς όντα συνεδέξατο Πατέρα, και το εν αυτώ φυσικώς ον συνεδέξατο Πνεύμα».

Το δόγμα και το ήθος συμπλέκονται και συνυφαίνονται σε αδιάρρηκτη ενότητα. Ο Απόστολος Παύλος αναφερόμενος στο Βάπτισμα, με το οποίο γίνεται η ένταξη στην Εκκλησία και τις ηθικές προεκτάσεις του στην ζωή των πιστών γράφει: «Συνετάφημεν ουν αυτώ δια του βαπτίσματος εις τον θάνατον, ίνα ώσπερ ηγέρθη Χριστός εκ νεκρών δια της δόξης του Πατρός, ούτω και ημείς εν καινότητι ζωής περιπατήσωμεν. Ει γαρ σύμφυτοι γεγονάμεν τω ομοιώματι του θανάτου αυτού, αλλά και της αναστάσεως εσόμεθα».

Το Βάπτισμα αποτελεί την ουσιαστικότερη τομή στην ιστορία της ανθρώπινης ζωής. Με αυτό θεμελιώνεται η νέα οντολογική κατάσταση που σφραγίζεται με την παρουσία της χάριτος του Αγίου Πνεύματος. Ο άνθρωπος γίνεται συμμετοχος στον θάνατο του Χριστού, και αυτό έχει ως συνέπεια και την συμμετοχή στην ανάστασή του. Πεθαίνει ο παλαιός άνθρωπος, ενώ τον θάνατο του παλαιού ανθρώπου διαδέχεται η ζωή του εν Χριστώ νέου ανθρώπου. Έτσι ο πιστός τοποθετείται σε καινούργια προοπτική ζωής, στην προοπτική της θείας ζωής.

Η προοπτική αυτή επεκτείνεται σαφώς πέρα από τα ανθρώπινα μέτρα και υπερβάλλει τις ανθρώπινες δυνατότητες. Πως να ανταποκριθεί όμως ο άνθρωπος στην προοπτική της θείας ζωής; Πως να ζήσει, ως συμμετοχος του θανάτου του

Χριστού και να βαδίσει «εν καινότητι ζωής» ως κοινωνός της αναστάσεώς του, ενώ εξακολουθεί να βρίσκεται μέσα στο κράτος της φθοράς και του θανάτου; Η συμμετοχή στον θάνατο του Χριστού σημαίνει κατάφαση και εκούσια αποδοχή του θανάτου. Ο Χριστιανός όμως δέχεται η και επιλέγει εκούσια, αν χρειαστεί, τον θάνατο, επειδή πραγματοποιείται εν Χριστώ. Δεν είναι εραστής του θανάτου αλλά της ζωής. Και δέχεται η επιλέγει τον εν Χριστώ θάνατο, επειδή ο Χριστός είναι η αληθινή ζωή. Με την προσήλωσή του στον Χριστό και την εν Χριστώ ζωή μπορεί ο πιστός να πεθαίνει κάθε ημέρα, γιατί μπορεί και να ζει με την χάρη του Αγίου Πνεύματος «εν καινότητι ζωής».

Η νέα αυτή ζωή εκδιπλώνεται με νέο ήθος. Εκδιπλώνεται με το ήθος της αγάπης, που αποκαλύπτει ο Θεός στον κόσμο με τα έργα του, και τελικά με την ενανθρώπησή του. Αυτά σημαίνουν ότι ολόκληρη η περίοδος της ζωής του Χριστιανού μετά το Βάπτισμα και την ένταξή του στο σώμα του Χριστού προσφέρεται ως περίοδος αφομοιώσεως της ζωής της θείας αγάπης, για την οποία και έχει εξ αρχής δημιουργηθεί. Αυτή ακριβώς η ζωή παρέχεται ως δωρεά και τροφοδοτείται διαρκώς μέσα στην Εκκλησία με την θεία Ευχαριστία και την προσευχή, για να ενεργοποιείται στην καθημερινή ζωή.

Πρωταρχική σπουδαιότητα στην ενεργοποίηση αυτή έχει η θέληση του ανθρώπου. Η χάρη του Θεού δεν επενεργεί στον άνθρωπο παρά την θέλησή του. Όπως επισημαίνει ο όσιος Μάρκος ο Ερημίτης, η χάρη του Βαπτίσματος ελευθερώνει τον άνθρωπο, αλλά αυτός με το θέλημά του παραμένει εκεί, όπου αγαπά, έστω και αν βαπτίσθηκε, επειδή είναι αυτεξούσιος. Γι' αυτό χρειάζεται να πιέσει ο άνθρωπος τον εαυτό του, ώστε να αποφύγει κάθε εκτροπή προς το κακό, να συμμορφωθεί προς τον τύπο της ζωής που υποδηλώνει το Βάπτισμα και να μείνει σταθερός στο αγαθό. Έτσι η βίωση της χριστιανικής ζωής προβάλλει ως θέμα ελευθερίας και θελήσεως.

Η θέληση του ανθρώπου να παραμείνει στην ζωή της ελευθερίας που παρέχει η χάρη του Αγίου Πνεύματος εκφράζεται με την τήρηση των θείων εντολών. Τηρώντας ο πιστός τις εντολές του Θεού ανταποκρίνεται στο έργο που απεργάζεται αυτός για την σωτηρία του, εκδηλώνει έμπρακτα την αγάπη του απέναντί του και συντονίζει την θέλησή του με το θέλημά του. Με τον τρόπο αυτόν καλλιεργεί την συγγενεία του με τον Θεό και οδηγείται προς την ομοίωσή του.

Το ηθικό αίτημα για καινούργια ζωή αποτελεί συνέπεια της νέας οντολογικής καταστάσεως, που δημιουργείται με την παρουσία της χάριτος του Αγίου Πνεύματος και ενεργοποιείται με την δύναμη της πίστεως. Η παρουσία της καινούργιας αυτής ζωής σφραγίζεται με τον πολλαπλό καρπό του Αγίου

Πνεύματος, που είναι η χαρά, η ειρήνη, η μακροθυμία, η χρηστότητα, η πραότητα, η εγκράτεια και όλες οι παρόμοιες αρετές. Η παρουσία του παλαιού ανθρώπου, που κατευθύνεται από τον εγωισμό και την φιλαυτία, παρεμποδίζει την έλευση της χάριτος του Θεού. Όταν όμως ο άνθρωπος ταπεινώνεται και αδειάζει την καρδιά του από τον εγωισμό και την φιλαυτία, δημιουργεί τον απαραίτητο χώρο για την επίσκεψη και την ανακαινιστική δράση του Αγίου Πνεύματος.

Η αποσύνδεση της θελήσεως του ανθρώπου από το θέλημα του Χριστού και η διεκδίκηση της χριστιανικής ιδιότητας με την θεωρητική μόνο αποδοχή της πίστεως και την απλή συμμετοχή στα μυστήρια της Εκκλησίας αποτελεί εκτροπή. Και αν μεν η εκτροπή αυτή οφείλεται σε ανθρώπινη αδυναμία και ομολογείται ως αδυναμία, έχουμε το φαινόμενο της ηθικής ασυνέπειας. Αν όμως αυτή εκλαμβάνεται και προβάλλεται ως ομαλή κατάσταση, τότε προκύπτει το φαινόμενο της ηθικής αιρέσεως. Στην πρώτη περίπτωση η κατάσταση θεραπεύεται με την μετάνοια του ανθρώπου. Στην δεύτερη περίπτωση η κατάσταση παραμένει γενικά αθεράπευτη, αν δεν μεσολαβήσει θεολογική αναθεώρηση.

Η ορθόδοξη ζωή δεν περιορίζεται στην αποδοχή του ορθοδόξου δόγματος και την συμμετοχή στην ορθόδοξη λατρεία. Αυτά αποτελούν προϋποθέσεις και εφαλτήρια για την πραγματοποίηση των έργων της πίστεως και την καλλιέργεια της «ομοίθειας Θεού» στην καθημερινή ζωή του πιστού. Παραταύτα ο παραμερισμός της ηθικής από την οργανική θέση της στην Ορθοδοξία δεν εμφανίζεται μόνο στην πράξη, αλλά υποστηρίζεται τελευταίως από ορισμένους κύκλους και θεολογικά. Έτσι βλέπουμε να προβάλλεται, και με έμφαση ακόμα, η ορθόδοξη διδασκαλία για την ανακαίνιση και θέωση του ανθρώπου, χωρίς καμία σύνδεση με την ασκητική ζωή και τον πνευματικό αγώνα. Παρουσιάζεται δηλαδή η αλήθεια της Ορθοδοξίας ως θεωρητική υπόθεση και παραμερίζεται η πρακτική διάστασή της. Έτσι όμως μεταπίπτει αυτή σε στείρα ιδεολογία και νεκρώνεται ως αλήθεια ζωής.

Κατά το παρελθόν κάθε ολική ή μερική αμφισβήτηση της αλήθειας για την εν Χριστώ ανακαίνιση και θέωση του ανθρώπου αντιμετωπιζόταν και καταδικαζόταν από την Εκκλησία ως αίρεση. Αυτό έγινε, όπως γνωρίζουμε, με τις περιπτώσεις του Αρείου, του Ευνομίου, του Μακεδονίου, του Νεστορίου, του Ευτυχούς και όλων γενικά των αιρετικών. Στο ίδιο όμως αποτέλεσμα, στην αμφισβήτηση δηλαδή της αλήθειας για την εν Χριστώ ανακαίνιση και θέωση του ανθρώπου, οδηγεί και η αποσύνδεση του ορθοδόξου δόγματος και της ορθοδόξου λατρείας από την ηθική. Και αυτό σημαίνει ότι πάλι έχουμε το φαινόμενο της αιρέσεως. Εδώ όμως πρόκειται για ηθική αίρεση.

Η ηθική της Ορθόδοξης Εκκλησίας αποτελεί εφαρμογή της δογματικής της. Ο Θεός δεν αποκάλυψε στους ανθρώπους θεολογικές αλήθειες για να ικανοποιήσει

την περιέργειά τους η για να πλουτίσει τις γνώσεις τους, αλλά για να φανερώσει το είναι του, που πρέπει να το έχουν ως πρότυπο και να το μιμηθούν στην ζωή τους. Δεν υπάρχει δόγμα χωρίς ηθική διάσταση. Γι' αυτό δεν υπάρχει και δογματική αίρεση χωρίς επιπτώσεις στην ηθική. Η ηθική όμως αίρεση διαφέρει από την δογματική κατά το ότι δεν αμφισβητεί το δόγμα, αλλά το θεωρεί άσχετο προς την ζωή· το βλέπει ως θεωρητική διδασκαλία και όχι ως δείκτη ζωής. Έτσι η ηθική αίρεση δεν παρουσιάζει τυπικά κάποια παραχάραξη του δόγματος, αλλά υιοθετεί ουσιαστικά την αχρήστευσή του και ανοίγει την λεωφόρο της εκκοσμικεύσεως. Αυτή άλλωστε είναι σήμερα και η ευρέως επικρατούσα τάση στον προτεσταντικό κόσμο, όπου η εκκοσμίκευση δεν θεωρείται ως εκτροπή και απομάκρυνση από το πνεύμα του Χριστιανισμού αλλά ως φυσική συνέχεια και εξέλιξή του. Σε τελική δηλαδή ανάλυση εδώ έχουμε πλήρη ιδεολογοποίηση της θεολογίας και υπονόμηση της ηθικής, η σωτηριολογική αχρήστευση και της δογματικής και της ηθικής.

Η σύνδεση της ηθικής η και γενικότερα της κοινωνικής ζωής με την θρησκευτική πίστη η το θεολογικό δόγμα δεν αποτελεί μόνο θεολογική θέση, αλλά και κοινωνιολογική διαπίστωση. Άλλωστε η θρησκευτική και η κοινωνική ζωή του ανθρώπου συνδέονται οργανικά μεταξύ τους και εκφράζουν την έμφυτη κοινωνικότητά του σε δύο διαφορετικά επίπεδα· η πρώτη στο κατακόρυφο και η δεύτερη στο οριζόντιο. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι οι πρώτοι μεγάλοι κοινωνιολόγοι, E. Durkheim, O. Simmel και Max Weber, ανέπτυξαν την κοινωνιολογία τους ξεκινώντας από την έρευνα της θρησκείας, την οποία και είδαν ως κεντρικό φαινόμενο της ανθρώπινης ζωής. Ο τελευταίος μάλιστα συνέδεσε, όπως είναι γνωστό, την γένεση του καπιταλισμού με τον Προτεσταντισμό και ειδικότερα με τον Καλβινισμό.

Η θρησκευτικότητα ως κατακόρυφη κοινωνικότητα επηρεάζει την οριζόντια κοινωνικότητα του ανθρώπου, δηλαδή την κοινωνική, όπως και την ηθική ζωή του, αλλά και επηρεάζεται από αυτές. Και η πίστη σε κάποια θρησκευτική διδασκαλία δεν παραμένει άσχετη με την καθημερινή ζωή και πράξη. Η θρησκευτική πίστη αντανακλάται στην ηθική και την κοινωνική ζωή. Έτσι η Ορθοδοξία καλλιεργεί με την δογματική της διδασκαλία τον ορθόδοξο τρόπο ζωής. Γι' αυτό ενδιαφέρεται πάντοτε όχι μόνο για το ορθό δόγμα αλλά και για το ορθό ήθος. Τα πονηρά δόγματα οδηγούν σε διεστραμμένη ζωή, όπως και η διεστραμμένη ζωή υποβάλλει πονηρά δόγματα.

Που όμως έγκειται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της Ορθοδοξίας; Η ταυτότητα του Χριστιανισμού συνοψίζεται στο Τριαδικό δόγμα. Χωρίς αυτό δεν υπάρχει Χριστιανισμός, δεν υπάρχει Ορθοδοξία. Γι' αυτό και η επιμονή της Ορθόδοξης

Εκκλησίας στην ορθή διατήρηση του δόγματος αυτού δεν αποτελεί μόνο θέμα πίστεως αλλά και ζήτημα ζωής. Η θεμελιώδης αρχή της χριστιανικής ηθικής είναι η αγάπη. Στο Τριαδικό δόγμα παρουσιάζεται η αρχή αυτή στην απόλυτη μορφή της: Ο ένας Θεός είναι Τριαδικός. Και τα τρία πρόσωπα της θεότητας είναι ο ένας Θεός, ο Θεός της αγάπης. Έτσι το Τριαδικό δόγμα προβάλλει ταυτόχρονα κατά τον τελειότερο τρόπο και την θεμελιώδη αρχή της χριστιανικής ηθικής, την αγάπη, που χαρακτηρίζει το πλήρωμα της χριστιανικής ζωής.

Εξάλλου η γνωστή κακοδοξία του Filioque έχει άμεσες επιπτώσεις στον τρόπο θεωρήσεως του προσώπου, της κοινωνίας και των διαπροσωπικών σχέσεων. Η κακοδοξία αυτή, που αποτελεί καρπό του δυτικού τρόπου σκέψης και της δυτικής θεολογίας, υποτάσσει το πρόσωπο στην ουσία. Έτσι έχουμε την θεολογική δικαίωση της μείωσης της αξίας του προσώπου και της υποταγής του στο απρόσωπο σύνολο. Μέσα στο πνεύμα αυτό ερμηνεύεται εύκολα η γενικότερη τάση για ομογενοποίηση της κοινωνίας, όπως και η πολεμική εναντίον της με την προβολή ατομικών δικαιωμάτων που παρερμηνεύουν την αλήθεια του προσώπου.

Η Ορθοδοξία συνθέτει πίστη και έργα, αλήθεια και ζωή, ένταξη στον θεσμό και βίωση της χάριτος. Γι' αυτό εκδιπλώνεται ταυτόχρονα ως «εν Χριστώ ζωή» και ως «κατά Χριστόν ζωή». Η «εν Χριστώ ζωή» είναι η νέα οντολογία. Η «κατά Χριστόν ζωή» είναι η νέα ηθική η η νέα ασκητική. Η «εν Χριστώ ζωή» αποτελεί την εσωτερική όψη της «κατά Χριστόν ζωής»· είναι η βάση και ο δείκτης της. Η «κατά Χριστόν ζωή» είναι η εξωτερική της πλευρά η η βιωματική φανέρωσή της. Χωρίς την «κατά Χριστόν ζωή», δηλαδή χωρίς την μίμηση του Χριστού και την τήρηση των εντολών του, δεν μπορεί να διατηρηθεί η «εν Χριστώ ζωή», δηλαδή η παραμονή του πιστού στο σώμα του Χριστού, στην Εκκλησία.

Η μίμηση του Χριστού και η τήρηση των εντολών του δεν πρέπει να εκλαμβάνονται ως εξωτερικές εκδηλώσεις η ως τυπικές διαδικασίες, αλλά ως βιωματικά γεγονότα και αθλήματα πίστεως, που πραγματοποιούνται με την χάρη του Θεού και την αγωνιστική θέληση του ανθρώπου. Ο άνθρωπος καλείται να αγωνιστεί, για να υποτάξει πλήρως το θέλημά του στο θέλημα του Χριστού, όπως και εκείνος ως άνθρωπος υπέταξε το ανθρώπινο θέλημά του στο θείο θέλημα. Ο,τι συντελέστηκε στο πρόσωπο του Χριστού, πρέπει να επαναλαμβάνεται ως ένα βαθμό και στο πρόσωπο κάθε πιστού. Εδώ γίνεται εμφανής και η ιδιαίτερη σπουδαιότητα του Χριστολογικού δόγματος για την χριστιανική ηθική.

Η αναίρεση των αιρέσεων του Μονοφυσιτισμού, του Μονοενεργητισμού και του Μονοθελητισμού προσφέρει άριστη προστασία για την αποφυγή αντίστοιχων ηθικών αιρέσεων. Όπως ο Χριστός, που είχε δύο φύσεις, δύο ενέργειες και δύο θελήσεις (την θεία και την ανθρώπινη), υπέταξε την θεία στην ανθρώπινη, έτσι

και οι Χριστιανοί, που γίνονται κατά χάρη «θείας κοινωνοί φύσεως», καλούνται να υποτάξουν στην θεία θέληση και ενέργεια την ανθρώπινη θέληση και την ανθρώπινη ενέργεια. Καλούνται να αγωνιστούν, για να αφομοιώσουν στην ζωή τους την θεία ζωή και να συντονίσουν το θέλημα και τις ενέργειές τους με το θείο θέλημα και τις θείες ενέργειες.

Το οδοιπορικό της χριστιανικής ζωής εκδιπλώνεται με τον αγιασμό των ανθρώπων και την τελείωσή τους μέσα στην κοινωνία της θεώσεως, την Εκκλησία, που οδηγεί στην ουράνια Βασιλεία. Εκεί οι άγιοι δεν βλέπουν μόνο την δόξα του Θεού, αλλά και μετέχουν σε αυτήν, γιατί πλέον μία και μόνη είναι η ενέργεια του Θεού και των αγίων. Η ασύλληπτη αυτή ενότητα με τον Θεό και το ανυπέβλητο μεγαλείο που συνεπάγεται αυτή για τον άνθρωπο καθιστούν προφανή και τον λόγο, για τον οποίο η ανθρώπινη συνεργία καλείται να υπερνικήσει τα ανθρώπινα μέτρα. Ο πιστός καλείται να απαρνηθεί τον εαυτό του και να ακολουθήσει τον Χριστό, «όπου αν υπάγη».

Η πορεία αυτή πραγματοποιείται ως συμπόρευση με τον Χριστό με την τήρηση των θείων εντολών. Ο βαθμός της τηρήσεως των εντολών του Θεού από τον άνθρωπο φανερώνει και τον βαθμό της αγάπης του προς τον Θεό. Όπως και ο βαθμός της παραθεωρήσεως των εντολών φανερώνει τον βαθμό της απομακρύνσεώς του από τον Θεό και της προσηλώσεώς του στην φιλία του κόσμου και την φιληδονία. Όσο περισσότερο αυξάνει η αγάπη του προς τον Θεό, τόσο πληρέστερη και ακριβέστερη γίνεται και η τήρηση των εντολών του.

Εδώ όμως πρέπει να επισημανθεί ότι η τήρηση των εντολών δεν αναιρεί την αμαρτία, αλλά διατηρεί τον πιστό στο σώμα του Χριστού και στο κλίμα της ελευθερίας που παρέχει η χάρη του Πνεύματος. Ο όσιος Μάρκος ο Ερημίτης χαρακτηρίζοντας τις εντολές του Θεού ως εντολές ελευθερίας και παρατηρεί ότι αυτές «τους όρους της δοθείσης ημίν ελευθερίας φυλάττουσιν». Η μυστηριακή συμμετοχή στον θάνατο και την ανάσταση του Χριστού ελευθερώνει τον άνθρωπο από την αμαρτία και τον εισάγει στην ελευθερία του Πνεύματος. Η παραμονή όμως του Χριστιανού στο σώμα του Χριστού και η τελείωσή του στην ελευθερία του Πνεύματος είναι έργο της θελήσεώς του.

Παραταύτα η ανθρώπινη θέληση δεν φαίνεται να είναι αρκετή για την πραγματοποίηση του έργου αυτού. Συχνά ο άνθρωπος θέλει να τηρεί τις εντολές του Θεού και να ζει στην ελευθερία του Πνεύματος, αλλά δεν το κατορθώνει. Η έλξη του κόσμου και η ροπή προς την αμαρτία κάμπτουν την καλή θέλησή του και τον οδηγούν στο κακό. Έτσι δεν κάνει αυτό που θέλει, αλλά παρασύρεται σε πράγματα που δεν θέλει. Που οφείλεται αυτό;

Αιτία του φαινομένου αυτού είναι η περιρρέουσα ατμόσφαιρα, ο εθισμός στην αμαρτία και απουσία της εμπειρίας της ρήξεως του πιστού με το πνεύμα του κόσμου. Συνήθως το Βάπτισμα πραγματοποιείται σε νηπιακή ηλικία και η ομολογία της πίστεως γίνεται από ανάδοχο. Ακολούθως ο βαπτιζόμενος ανατρέφεται μέσα σε εκκοσμικευμένη κοινωνία, που από καιρού έχει εγκαταλείψει πολλά αυτονόητα της χριστιανικής ζωής. Η αγωγή του κατευθύνεται από πνεύμα με αξίες αμφιβόλου περιεχομένου και χωρίς καμία εγγύηση για χριστιανική προπαιδεία και διαπαιδαγώγηση. Έτσι, ο άνθρωπος που εντάσσεται στην Εκκλησία με τον καθιερωμένο νηπιοβαπτισμό, μεγαλώνει εθιζόμενος σε τρόπους ζωής και κοινωνικά αυτονόητα άσχετα η και αντίθετα προς την χριστιανική ζωή.

Η χριστιανική ζωή που κατευθύνεται από το Πνεύμα του Θεού φαίνεται παράδοξη και ασυντόνιστη με τον κόσμο. Γι' αυτό και ο εθισμός στην απνεύματη ζωή του κόσμου δημιουργεί αρνητικές καταστάσεις για την διαμόρφωση χριστιανικής συνειδήσεως και τον συντονισμό της θελήσεως του πιστού με το θέλημα του Θεού. Η μη παραμονή όμως του πιστού στην πορεία της νέας ζωής που εγκαινιάζεται με το Βάπτισμα τον αποξενώνει από τον Θεό και δημιουργεί κατάσταση σχετικής αθείας, που μόνο με την μετάνοια και την θερμή προσήλωση στον Χριστό και το θέλημά του μπορεί να θεραπευθεί.

Η μετάνοια και η επάνοδος στον Χριστό και στην οδό των εντολών του προβάλλουν ως τα κύρια αιτήματα για την θεραπεία της συμβατικής χριστιανικής ζωής. Ο Χριστιανός που λησμονεί η ακόμα και δεν συνειδητοποιεί την θρησκευτική του ταυτότητα, αλλά εθίζεται στην απνεύματη κοσμική ζωή χρειάζεται να ξαναβρεί τον εαυτό του και να αναζωογονηθεί με την βαπτισματική χάρη που έλαβε και δεν έπαυσε να υπάρχει μέσα του. Αυτό σημαίνει ότι χρειάζεται να επιστρέψει στην καρδιά του, που είναι το κέντρο της υπάρξεώς του, η φυσική βάση του νου του και ο τύπος της συναντήσεώς του με τον Θεό.

Η επιστροφή αυτή του ανθρώπου είναι δύσκολη και απαιτεί άσκηση σκληρή και επώδυνη, ανάλογα με το μέγεθος και την έκταση των πνευματικών ζημιών που υπάρχουν. Απαιτεί να καταπολεμηθούν τα πάθη και οι εμπαιθείς διαθέσεις που προκλήθηκαν στον άνθρωπο κατά την διάρκεια της προηγούμενης ζωής του. Σε τελική ανάλυση απαιτεί την απάθεια, που δεν είναι η νέκρωση του παθητικού της ψυχής, δηλαδή η αχρήστευση των ψυχικών η των φυσικών δυνάμεων, αλλά ο επαναπροσανατολισμός τους προς το αγαθό. Η ανθρώπινη φύση δημιουργήθηκε από τον Θεό «καλή λίαν». Τα πάθη και οι εμπαιθείς διαθέσεις αποτελούν παρά φύση εκτροπές, που δημιουργούνται από την παράχρηση των ψυχικών δυνάμεων. Εκείνο λοιπόν που χρειάζεται είναι η θεραπεία του ανθρώπου και η ενεργοποίηση των δυνάμεών του κατά τις προδιαγραφές της φύσεώς του. Πραγματική απάθεια είναι

η κατάσταση εκείνη, κατά την οποία ο άνθρωπος είναι άκρως ενεργοποιημένος προς το αγαθό.

Στην βάση της ασκήσεως για την προσέγγιση της απάθειας βρίσκεται και πάλι η θέληση του ανθρώπου. Το ατομικό θέλημα περιορίζει ασφυκτικά την ανάπτυξη του ανθρώπου ως προσώπου. Το θέλημα αυτό ανυψώνεται ως ανυπέρβλητο τείχος ανάμεσα σε αυτόν και τον Θεό. Τον εγκλωβίζει στον εαυτό του και εμποδίζει την καρδιά του να πλατυνθεί και να χωρέσει μέσα της τον Θεό και τον πλησίον. Αν δεν αναιρεθεί το εμπόδιο αυτό, δεν μπορεί να ανακαινισθεί ο άνθρωπος και να ζήσει την ελευθερία του Πνεύματος. Γι' αυτό η χριστιανική ζωή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την άσκηση. Η νηστεία, η αγρυπνία, η προσευχή, ο αυτοέλεγχος, η υπακοή, η καταπολέμηση των παθών και όλος γενικότερα ο πνευματικός αγώνας, δεν αφορούν μόνο τους μοναχούς αλλά και όλους ανεξαιρέτα τους Χριστιανούς.

Εξάλλου η ορθόδοξη χριστιανική άσκηση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ησυχία. Ο ορθόδοξος ασκητισμός είναι ησυχαστικός. Και η ησυχία κατά την ορθόδοξη διδασκαλία δεν είναι άγονη και παθητική στάση, αλλά άκρως ενεργητική και δημιουργική κατάσταση. Είναι η εσωτερική ησυχία, η ησυχία της καρδιάς, που επιδιώκεται «δια σπουδὴν και νήψιν των ἔνδον», και είναι απαραίτητη για τον καθένα που παίρνει στα σοβαρά το θέμα της σωτηρίας του. Αν δεν φροντίσει ο πιστός να εισέλθει στην καρδιά του, να την καθαρίσει και να επαναφέρει εκεί τον διασκορπισμένο νου του, ώστε να ενοποιηθεί η διασπασμένη ύπαρξή του, δεν μπορεί να βρει ούτε τον πραγματικό εαυτό του ούτε τον Θεό. Όταν όμως εισέλθει στο «ταμείο» της καρδιάς του, τότε βρίσκει όχι μόνο τον πραγματικό εαυτό του αλλά και τον Θεό, γιατί ένα είναι το ταμείο της καρδιάς και το ουράνιο ταμείο, και «εν μια εισόδω θεωρεῖ τα ἀμφότερα».

Η ησυχαστική αυτή περισυλλογή, που αποτελεί την πεμπουσία της πνευματικής ζωής, έγινε σήμερα άκρως προβληματική όχι μόνο για τον πιστό που ζει μέσα στον κόσμο αλλά ακόμα και για τον μοναχό. Ο θόρυβος της καθημερινής ζωής, η ταχύτητα των πολλαπλών εξελίξεων, η φύση και η πολυδιάσπαση των κοινωνικών ρόλων μέσα στο γενικότερο πνεύμα της εκκοσμικεύσεως διαμορφώνουν έναν νέο τύπο ανθρώπου, τον «κοινωνιολογικό άνθρωπο» (*homo sociologicus*), που κατευθύνεται από τα νήματα της κοινωνίας και εξαντλείται στους ρόλους της. Η εκκοσμίκευση εισχωρεί στην συνείδηση του ανθρώπου και επηρεάζει την δομή της. Ο άνθρωπος αυτός με το μονοδιάστατο και διασπασμένο είναι του αποξενώνεται από την αναζήτηση της καθολικής αλήθειας και περιορίζεται στις επιμέρους χρηστικές αλήθειες που του προσφέρουν η επιστήμη και η τεχνολογία.

Η χριστιανική ζωή έχει απεριόριστο βάθος, ύψος και πλάτος. Θεμελιώνεται στην βαθιά καρδιά του ανθρώπου, ανυψώνεται στην απειρότητα της θείας ζωής και

αγκαλιάζει ολόκληρη την κτίση. Βρίσκεται πέρα από κάθε εθνικό, φυλετικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και πολιτικό περιορισμό, αναδεικνύοντας την καθολικότητα και την παγκοσμιότητα του προσώπου. Δεν απομακρύνεται από κανέναν, αλλά προσεγγίζει περισσότερο τους ταπεινωμένους, τους ανέστιους, τους περιφρονημένους. Δεν συνδέει την αξία του ανθρώπου με την κοινωνική του επιφάνεια αλλά με την εσχατολογική του κλήση.

Η εμπέδωση της εκκοσμικεύσεως στην εποχή μας δυσκολεύει αφάνταστα την βίωση του Ευαγγελίου του Χριστού. Αλλά αυτό εξαρχής δεν ήταν «κατά άνθρωπον». Εξάλλου η μαρτυρία του Ευαγγελίου δεν γίνεται με μετριάσμούς και προσαρμογές προς το κοσμικό πνεύμα. Και η σάρκωσή του μέσα στον κόσμο δεν συντελείται με επιστημονικές μελέτες και θεολογικές θεωρίες, όσο χρήσιμες και αν είναι αυτές ιδιαίτερα στις ημέρες μας. Εκείνο που προπαντός χρειάζεται, είναι η βιωματική εμπειρία· είναι η παρουσία ανθρώπων, που προσπαθούν να μείνουν πιστοί στην αλήθεια του Ευαγγελίου.

Στα αποφθέγματα των ασκητών της ερήμου διασώζεται η ακόλουθη στιχομυθία: Οι πατέρες της Σκήτεως ρώτησαν ποιό ήταν το έργο μας; Ο αββάς Ισχυρίων τους απάντησε· εφαρμόσαμε τις εντολές του Θεού. Τότε εκείνοι είπαν· αυτοί που θα έρθουν μετά από εμάς τι θα κάνουν; Ο αββάς είπε· θα μπορέσουν να κάνουν τα μισά από όσα κάναμε εμείς. Εκείνοι ξαναείπαν και αυτοί που θα έρθουν μετά από εκείνους τι θα κάνουν; Και ο αββάς είπε· δεν θα μπορέσουν να κάνουν τίποτα, γιατί θα τους βρει πειρασμός· και όσοι βρεθούν τότε δόκιμοι, θα είναι μεγαλύτεροι και από εμάς και από τους πατέρες μας.